

Communicatiemedewerkster van SLG voert eindredactie en redigeert teksten

Voorkant

NAAM PAD ...KM

Mogelijke namen: Nywelepad, Nuiwelapad, Gamborapad, Heermoeskampenpad, Rooikampenpad

Algemene tekst ca. 12/14 woorden over wandeltocht

Wandelen over oude kaden en nieuwe natuur in het prachtige buitengebied van gemeente Zaltbommel

Afbeeldingen

- Historische ets op voorzijde
- Foto van dier Gele Kwikstaart. Oeverlibel, (Oranje zandoogje, oranjetipje, misschien liever geen vlinder ivm Baanbrekerpad?)
- Foto van klompen

Kwaliteitseisen foto's voor paneel en folder:

Let op: reserveer ook budget om eventueel foto's te kopen (€ 50,- per stuk)

Alle foto's liefst liggend!

Paneel:

- * Historische ets/gravure of oude foto van minimaal 80 bij 60 cm, 300 dpi (bij scannen van foto van briefkaartformaat instellen op 1200 dpi)
- * Kleine historische foto van minimaal 20 bij 15 cm, 300 dpi
- * Dierenfoto van minimaal 20 bij 15 cm, 300 dpi
- * Klompenfoto van minimaal 12 bij 9 cm, 300 dpi

Folder:

* Minimaal 6 afwisselende, kleurrijke en scherpe foto's van 10 bij 15 cm, 300 dpi. De helft historische foto's.

Binnenkant folder

Kaart wordt digitaal opgemaakt door projectmedewerker (Ruud of Saskia), alles aanleveren aan Yvonne, die regelt dit verder met PM. Hiervoor is nodig:

- naam klompenpad en projectcode en kleurcode RGB van pad
- kaartje met ingetekende route (kan digitaal uit arcgisonline ingeladen worden of uit runkeeper maar voor opmaak toch geprinte versie erbij leveren met alles erin getekend),
- routeverkorter en routeverlenger aangeven
- alle punten uit de folder genummerd ingetekend.
- overstaprouten en overstappunten aangeven (ook het overstappunt dat op de bestaande route komt te liggen en evt. overstappunt naar ommetje)
- aanlooproute en opstappunt aangeven (inclusief naam opstappunt)
- startpunt aangeven (inclusief naam startpunt., P etc.)
- aangeven welke straatnamen, namen van buurtschappen, watergangen en boerderijnamen perse opgenomen moeten worden (toponiemen die vermeld worden in folder),
- aangeven waar bushalte of NS station is en waar parkeermogelijkheden.
- horecagelegenheden (koffiekopjes) aangeven.

Tekst ca. 25 woorden over wandeltocht

(te schrijven door projectleider, heeft vrij vast stramien nl)

Ontdek het riviereengebied rond Gameren en Nieuwaal met haar historische gebouwen, oude kaden en vochtige hooilanden. Klompen aan, rugzak op en gaan!

Startpunt → naam en adres
Openbaar vervoer → ...bus nr. en naam halte.....
vanaf NS-station,
Horeca → naam en openingstijden (staan als koffiekopjes op de kaart aangegeven)

10 Items om te beschrijven

1 Gameren

Gameren heette vroeger 'Gambora'. Het dorp bestaat reeds meer dan 1000 jaar en is gelegen op een oeverwal (hoger gelegen zandige afzetting dichtbij het rivierwater) van de Waal. De hogere ligging van zo'n oeverwal in het landschap bood bescherming tegen overstromingen waarbij het water breed uitwaaiert over het omringende laaggelegen land (komgronden). Daarnaast werden woerden aangelegd: heuvels waarop boerderijen werden gebouwd. De woerden zijn nog steeds goed te zien in de oude kern van het dorp. De grond die nodig was om de woerden te maken, werd lokaal afgegraven. Deze afgegraven, natte terreinen werden 'dellen' genoemd. Zo komt De Del midden in het dorp aan haar naam. Ook de straatnaam 'Delkant' verwijst hiernaar.

2 Waal

In de periode voor de bedijking varieerde de loop van de grote rivieren: meanderend door het landschap kalfden oevers af in de buitenbochten of groeiden juist aan door de afzet van sediment in de binnenbochten. Slingerend door het landschap raakten deze rivier-kronkels (meanders) genoemd, soms afgesneden als de rivier zich een andere weg baande. Zo'n afgesneden rivierarm wordt wel 'strang' genoemd. Dit speelde aan de noordkant van de Bommelerwaard: in een verder verleden liep de Waal verder naar het zuiden vanaf Zaltbommel. Het grondgebied waar nu Gameren en Nieuwaal liggen, was toen aan de noordkant van de Waal gelegen. In de Romeinse tijd was deze vroegere rivierarm nog duidelijk als strang aanwezig, met ondiep water en moeras. In de 14^e eeuw is deze natte laagte gebruikt voor de aanleg van weteringen.

3 Glastuinbouw

4 Nieuwaal

In vroegere tijden werd Nieuwaal 'Nywele' genoemd. Waar de naam precies vandaan komt is niet bekend. Mogelijk komt het van het woord nivelle dat laagte zou betekenen. Op een natuurlijke, vroege beboste verhoging bij Nieuwaal (lokaal bekend als het Loo) zijn archeologische vondsten uit de Bronstijd gedaan. In recente tijd verlegde de Waal haar bedding richting het zuiden. Buitendijkse grond en bebouwing zijn hierdoor verdwenen, het dorp schoof op naar het zuiden. Karakteristiek zijn de oude boerderijen die onder andere aan de Kerkstraat liggen. Ook hier is een woord zichtbaar. De steenfabriek die in Nieuwaal actief was, trok arbeiders naar het dorp. De kleine arbeidershuizen doen hier aan herinneren. Het was een armoedig bestaan, wonend langs stegen. Toen het economisch beter ging veranderden van weeromstuit alle stegen in straten: de Jacob Ekelmanssteeg heette bijvoorbeeld voortaan de Jacob Ekelmansstraat.

De steenfabriek van Nieuwaal was gelegen in een aparte kleine polder buiten de Waaldijk. Ook de lokale fietsenmaker zat in deze polder. De omringende dijken stroomden regelmatig over. Dit gebeurde in hoog tempo en leverde indrukwekkende beelden op waarin het water als watervallen over de dijk gutste. Fietsenmaker en tevens lokale beroemdheid Wimke Verhoeks haalde regelmatig de krant als hij weer eens zijn huis via het zolderraampje moest betreden.....

5 Diepvrieskuis

Over het platteland van Nederland rolde rond de jaren vijftig van de vorige eeuw een ware 'diepvriesgolf'. Overall werden verenigingen opgericht met als doel gemeenschappelijk te gebruiken diepvrieskluizen te bouwen, waar de leden hun vlees, groenten en fruit konden invriezen. Zo ook in de Bommelerwaard. Omdat hier nog veel aan huis werd geslacht, zagen de mensen de voordelen van het invriezen van vlees alom in. Op Kerskstraat 12 is de Nieuwaalse diepvrieskuis nog te zien, tegenwoordig dienst doend als garage.

6 Zeedijk

Tot in de 20ste eeuw waren de buitengebieden van Nieuwaal en Zuilichem gescheiden door de Kromme Zeedijk. Deze dijk stond haaks op de rivier. Dergelijke dwarsdijken waren al aanwezig voor de bedijking van de grote rivieren. De Kromme Zeedijk is grotendeels verdwenen. De naam van de huidige Zeedijk is

afkomstig van Zeedijk en vormt er nog een restant van. Bij de wonderlijke knik in de Zeedijk heeft vroeger de waterwindmolen van Nieuwaal gestaan.

7 Boterkampen

Het terrein de Boterkampen is in 2011 ingericht als natuurgebied ter compensatie van de verbreding van de A2. De begroeiing zal zich ontwikkelen richting bloemrijk hooiland, griend en diverse bostypen. Het beheer van het terrein is in handen van Stichting Landschapsbeheer Bommelerwaard, onderdeel van agrarische natuurvereniging VANL De Capreton

8 Molens

Vanaf de 16^e eeuw werden windwatermolens gebouwd in de Bommelerwaard. Deze molens konden met behulp van schoepen water tot 1,5 meter hoogte verplaatsen waardoor polders drooggemalen konden worden. Rond 1800 was de Bommelerwaard 17 windwatermolens rijk, waarvan 12 binnenmolens die water uit de polder over te hevelen naar de wetering. Met behulp van een scheprad konden deze molens het water anderhalve meter hoger brengen. Naast binnenmolens waren er 5 voormolens in de Bommelerwaard: deze zetten het water vanuit de wetering over op de Maas. De introductie van stoomgemalen in de Bommelerwaard (19^e eeuw) maakte de watermolens overbodig waardoor vele molens verdwenen. Van de Delwijjse molen (uit 1740) is nog de romp aanwezig op de plek waar de Zeedijk de Capreton kruist.

9 Lieskampen

Natuurterrein de Lieskampen is gelegen op laaggelegen kleigrond (komgrond) dat gedeeltelijk is opengesteld voor publiek. Het terrein is in de jaren '70 aangelegd en bestaat uit eendenkooien, vochtige hooilanden, waterpartijen (visvijver) en grienden. De aanwezigheid van dotterbloem en waterviolier maakt de invloed van kwelwater zichtbaar. Helaas neemt de kwelinvloed af doordat regenwater wordt vastgehouden om verdroging (door lage peilen van de landbouwgronden in de omgeving) van het gebied tegen te gaan. De Lieskampen is het rijkste vlinder- en libellengebied van de Bommelerwaard. Vlinders als Oranjetipje, Oranje zanddoogje, Argusvlinder en Distelvlinder kunt u hier aantreffen, evenals waterjuffers, heidelibellen (afgebeeld op de voorkant) en de oeverlibel.

10 Capreton

Een 'capreton' is een kade die parallel lopende watergangen van elkaar scheidt. In een verder verleden lagen hier 3 weteringen met daartussen capretonnen. Rond 1950 zijn tussenliggende kaden weggehaald, alleen de noordelijke bleef in tact. Hierover loopt het klompenpad. De weteringen werden in de 14^e eeuw gegraven zodat meer grond in cultuur kon worden gericht. De Weteringen monden uit in de Maas en konden alleen lozen als de waterstand van de Maas lager was dan die van de betreffende wetering. De Waal was hiervoor minder geschikt omdat hier de waterstand gemiddeld hoger was dan die in de Maas. Stond de Maasstand niet laag genoeg dan beschermden de kaden het omliggende land voor overstroming vanuit de weteringen. Echter, de gronden werden steeds natter doordat het water niet afgevoerd kon worden.

Totaal ca. 1200 woorden; aantal woorden per item kan variëren.

Achterkant (vaste tekst)

Dit Klompenpad is tot stand gekomen onder coördinatie van Stichting Landschapsbeheer Gelderland in samenwerking met diverse particuliere eigenaren, vele Vrijwilligers, de gemeenteen andere partijen uit de streek. Klompenpaden zijn cultuurhistorische wandelroutes die particuliere terreinen, zoals landgoederen en boerenland, toegankelijk maken voor de wandelaar. Ze gaan zoveel mogelijk over historisch tracé en onverharde paden. Rust, kleinschaligheid en de combinatie van cultuur en natuur bepalen de sfeer en vertellen bewoners en wandelaars over de geschiedenis van hun omgeving. Ook het landschap heeft voordeel van de ontwikkeling van Klompenpaden: vaak worden landschapselementen hersteld en aangelegd. Door aan te sluiten bij lokale initiatieven als landwinkels, horeca en kamperen bij de boer wordt de economie van de streek versterkt.

Meer informatie over Klompenpaden: www.klompenpaden.nl

Meer informatie over Stichting Landschapsbeheer Gelderland: www.landschapsbeheergelderland.nl

praktische informatie (vet kleinkapitalen)

- Rondwandeling gemarkeerd in twee richtingen
- U kunt de route verkorten en/of verlengen indien van toepassing. Dit staat op de kaart aangegeven en is onderweg gemarkeerd.
- Het is mogelijk om sommige Klompenpaden te combineren. Eventuele overstappunten zijn aangegeven op de kaart en ter plekke in het veld.
- De nummers op de kaart verwijzen naar bezienswaardigheden langs de route die beschreven worden in deze brochure.
- Routenavigatie en informatie over landschap en cultuurhistorie is ook beschikbaar via de Klompenpaden app
- Het Klompenpad is niet geschikt voor kinderwagens en rolstoelen vanwege de smalle en onverharde paden. Stevig en waterdicht schoeisel wordt aanbevolen.
- Honden zijn verboden op particuliere delen van het Klompenpad om verstoring van vee en wild te voorkomen. Dit is aangegeven op de Openstellingsborden die u aan het begin van het particuliere terrein vindt. **Hondenlogosymbool toevoegen**

- **productie** Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG)
- **tekst** Esther Vink, Jan Groenendijk en Stichting Landschapsbeheer Gelderland
- **eindredactie** Stichting Landschapsbeheer Gelderland
- **beeldmateriaal**
- **opmaak** Kees Nuijten
- **met speciale dank aan** de klompenpadenwerkgroep , Gemeente Zaltbommel en de particuliere grondeigenaren
- Bij vragen of opmerkingen over dit pad kunt u contact opnemen via www.klompenpaden.nl. Hierop vindt u ook actuele wijzigingen of aandachtspunten.

• **copyright tekst**

© Stichting Landschapsbeheer Gelderland

2015, 1^e druk

Alle rechten voorbehouden

• **kader met prijs** € 1,50

- Dit Klompenpad is mede mogelijk gemaakt door de Provincie Gelderland, gemeente Zaltbommel, Regio Rivierenland en de Nationale Postcode Loterij.

Instructie aan te leveren informatie voor het Startpaneel aan communicatie medewerker SLG. Voor kaart zie instructie folder.

Startpaneel

NAAM PAD (zonder lidwoord) in hoofdletters en aantal KM

Tekst

- Inleidende tekst: "Wandelen door (of over)....in het prachtige buitengebied van ...naam gemeente..." (tussen 12 en 14 woorden)
- **Inleiding** onder de balk (in kleur Klompenpad): Op dit punt begint een rondwandeling. Het [*naam Klompenpad*] voert u door het prachtige buitengebied van [*plaatsnaam*]. Beschrijving van landschap in trant van 'Door weilanden, houtwallen, over boerenerven en langs de Eem '. Onder begeleiding van Stichting Landschapsbeheer Gelderland en in samenwerking met [...] is deze route tot stand gekomen. Klompen aan, rugzak op en gaan!
- **Tekst rechts over route** bezienswaardigheid op punt waar het startpaneel staat of algemene tekst over de route, bv. de overgangen in het landschap die men tegenkomt. Kop schuingedrukt en in kleur route. Max. 220 woorden

Beelden

- **Ondergrond** een historische ets of evt foto die over de ondergrond 'gewassen' is (zonder harde randen).
- **Onder balk** dezelfde foto van klompen als op voorkant folder.
- **Foto ernaast** dezelfde foto van het dier als op voorkant folder. Naam cursief ernaast, beginnend met hoofdletter
- **Foto eronder** liefst een historische foto. Naam cursief ernaast, beginnend met hoofdletter.

Logo's

- Daaronder:
Dit Klompenpad is mede mogelijk gemaakt door [...] en [...]
Logo's van SLG (LEU), NPL en alle financiers (...) Let goed op communicatie-eisen in de beschikking!

Let op: aangeven of folder bij verkooppunt verkrijgbaar is: naam verkooppunt doorgeven.

PRAKTISCHE INFORMATIE

- Rondwandeling gemarkeerd in twee richtingen met kleur? klompjes.
- - U kunt de route verkorten /of verlengen indien van toepassing. Dit staat op de kaart aangegeven en is onderweg gemarkeerd.
- Het is mogelijk om sommige Klompenpaden te combineren. Eventuele overstappunten zijn aangegeven op de kaart en ter plekke in het veld.
- De nummers op de kaart verwijzen naar **bezienswaardigheden** langs de route die beschreven worden in de brochure.
- Routenavigatie en informatie over landschap en cultuurhistorie is ook beschikbaar via de Klompenpaden app
- Het Klompenpad is niet geschikt voor kinderwagens en rolstoelen vanwege de smalle en onverharde paden. Stevig en waterdicht schoeisel wordt aanbevolen.

De brochure met kaart en achtergrondinformatie is o.a. verkrijgbaar bij ?? en VVV's in de regio. Een overzicht van de verkooppunten vindt u op www.klompenpaden.nl.

- Het is mogelijk om sommige Klompenpaden te combineren. Eventuele overstappunten zijn aangegeven op de kaart en ter plekke in het veld.
- Honden zijn verboden op particuliere delen van het Klompenpad om verstoring van vee en wild en het overbrengen van ziektes te voorkomen. Dit is aangegeven op de openstellingsborden die u aan het begin van het particuliere terrein vindt.

Productie: Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG)

Beeldmateriaal:

APP

Bij elke Point Of Interest een afbeelding/foto. 1 kort filmpje (1 minuut) per route (hierbij hoeft geen foto) en een of meerdere (maximaal 4) geluidsfragmenten per route.

Teksten per punt uit de folder ingekort tot 100 woorden.

Graag alle rechten vermelden/bevestigingsmails hierover doorsturen.

